

РЕЦЕНЗИЯ

**от проф. д.пс.н. Веселин Костов Василев,
катедра „Психология“
при Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“**

на дисертационния труд за присъждане на образователната и научна степен „Доктор“ в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки”, професионално направление 3. 2. Психология, докторска програма „Педагогическа и възрастова психология“

Автор: ВАНЯ ИЛИЕВА ВЕЛКОВА

Тема: ВРЪЗКИ МЕЖДУ ЕМПАТИЯТА, АГРЕСИЯТА И СОЦИАЛНАТА ИНТЕЛИГЕНТНОСТ В ГОРНАТА УЧИЛИЩНА ВЪЗРАСТ

Научен ръководител: проф. дпн Румен Стаматов

1. Общо описание на представените материали

Със заповед на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ съм определен за член на Научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема „Връзки между емпатията, агресията и социалната интелигентност в горната училищна възраст“ за придобиване на образователната и научна степен „Доктор“ в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки”, професионално направление 3. 2. Психология, докторска програма „Педагогическа и възрастова психология“.

Автор на дисертацията е Ваня Илиева Велкова, докторант на самостоятелна подготовка към катедра „Психология“ с научен ръководител проф. дпн Румен Стаматов.

Представеният от Ваня Велкова комплект материали на хартиен и електронен носител е в съответствие с чл. 36 (1) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ и включва всички предвидени и необходими документи.

2. Кратки биографични данни на докторанта

Ваня Велкова е родена на 4. 09. 1968 г. Завършила е специалността „Начална педагогика“ последователно в Института в Смолян (днес филиал на ПУ) и в Пловдивския университет „П. Хилендарски“ през 1992 г., а по-късно в Университета в Хамбург – и специалността „Славистика“. Придобила е специализации и следдипломно образование в ПУ, в Хановер и в Хамбург. Работила е осем години като начален учител в Пловдив, по късно е основател, преподавател и директор на Българското училище в Хамбург.

От 2006 г. е докторант в катедра „Психология“, отчислена с право на защита през 2011 г.

Наред с последователната си професионална дейност, Ваня Велкова разгръща впечатляваща по обем и разнопосочна обществена активност в образованието и културата, която протича на няколко континента, а основното ѝ съдържание е популяризиране на българското културно наследство. През тази година Вицепрезидентът на България ѝ връчи почетното отличие „Българка на годината за 2016 г.“

Без колебание можем да заключим, че и в условията на докторантурата, и чрез целенасочена самостоятелна работа Ваня Велкова се е изградила като професионалист-педагог и психолог, общественик и изследовател. Тя притежава необходимия потенциал за осъществяване и на отговорната стъпка – защита на дисертационен труд и придобиване на образователно-научната степен „доктор“.

3. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи

Тематиката на рецензираната дисертация е интересно съчетание на проблеми от актуалната в последните години позитивна психология и традиционните проблеми на нашата наука. Как се съотнасят и корелират помежду си все по-разгръщащата се сред учениците агресивност с позитивните феномени емпатия и социална интелигентност – на този въпрос можем да постулираме правдоподобни хипотетични отговори, но убедителни емпирични верификации за тях още не са предложени. Поради това както обширният теоретичен обзор, така и мащабното емпирично проучване, представени в дисертацията, хвърлят светлина върху този въпрос. Така че нямам никакви резерви към актуалността на проблематиката – и в строго научен, и в приложен план.

Постулираната изследователска цел и извлечените от нея конкретизирани изследователски задачи са коректни, макар че е можело да бъдат още по-прецизно формулирани; представен е набор от предпоставени хипотези, които, според мен, са прекалено раздробени. Като цяло докторантката е очертала широките рамки на сериозен изследователски проект за емпирично проучване на връзката между три взаимно съотнесени феномена, което прави изследването амбициозно, достатъчно сложно, а от гледна точка на читателя-специалист и интригуващо, което не се среща толкова често напоследък в дисертационни разработки.

4. Познаване на проблема

В дисертацията се съдържат убедителни свидетелства, че докторантът много добре познава изследваната проблематика, която, както вече посочих, е комплексна и включва разнообразни феномени. Ваня Войнова е посветила на своето изследване достатъчно време, при което е навлязла задълбочено в актуалната проблематика и демонстрира както изследователска, така и гражданска ангажираност с нея.

5. Методика на изследването

Емпиричното изследване е осъществено с батерия от пет инструмента, с които се изследват емпатията, агресията и социалната интелигентност; това са:

- Директна и индиректна скала за агресия (Direct & Indirect Aggression Scales, DIAS),

- Оценка на поведението на връстник по време на конфликт (Peer-Estimated Conflict Behavior, PECOBE),
- Оценка на емпатията на връстници (Peer-Estimated Empathy, PEE),
- Оценка на социалната интелигентност на връстници (Peer-Estimated Social Intelligence, PESI),
- Междупersonален реактивен индекс (Interpersonal Reactivity Index, IRI).

Наборът от инструменти е адекватен на изследователския замисъл, някои от тях се прилагат за пръв път в нашата изследователска практика и са преведени от докторантката с разрешение на един от техните финландски автори.

Сред подобрите инструменти най-находчив и нестандартен е изборът на тестовете, чрез които изследваните юноши взаимно се оценяват – за оценка на поведението на връстник по време на конфликт, взаимната оценка на емпатията, както и на емоционалната интелигентност на връстниците. Искането ми се да привлече вниманието към този избор, защото той се откроява като оригинален изследователски подход в наше време, когато безразделно господстват самооценъчните въпросници и голяма част от емпиричните разработки имат съмнителна екологична валидност и житейска правдоподобност.

6. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Дисертационният труд съдържа 168 страници основен текст, разпределен в увод и три глави, а библиографията включва общо 236 заглавия – само 13 източника на кирилица и 223 на латиница.

В първа глава е представен обширен, подробен и детайлен обзор-анализ на основните феномени и съответни конструкти – емпатия, агресия, емоционална интелигентност. Искането да посоча, че немалка част от цитираните източници са ако не непознати, то са труднодостъпни за немалко български психолози, така че обзорът може да послужи и на други изследователи в нашата страна. Тази част от дисертационната работа свидетелства за добрата информираност, начетеност и разбиране на проблематиката. На места читателят очаква докторантът да заяви по-ясно и смело и своята позиция или поне да изкаже преценка за анализиранияте чужди идеи. Затова ще пожелаем на В. Велкова в бъдещите си публикации по-смело да изразява и свои мнения по проблемите, които разработва.

Емпиричното изследване, представено във втора и трета глави, е мащабно и интересно и като цяло свидетелства, че докторантката се справя успешно с технологичните изисквания. Получените емпирични данни са подложени на статистическа обработка с релевантни процедури, представени са в 13 таблици и 29 графични фигури, анализирани са с разбиране. Анализът е структуриран като проследяване на хипотезите, които в основни линии се потвърждават, и води до обосновани изводи.

Самите изводи са многобройни (17 на брой), формулирани са много подробно и обстоятелствено, в коментарно-повествователен стил, а на места като че ли повтарят съдържанието на анализа, вместо да обобщят главното в получените резултати от изследването. От това тяхната убедителност като че ли се снижава, макар че съдържателната им стойност да не намалява.

Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

Докторантът е разграничил пет приноси и тази нейна самооценка е основателна. Приносите са сериозни, а като цяло дисертацията успешно се включва в българската традиция в изследването на проблематиката на позитивната психология (емпатията и социалната интелигентност), както и на агресията.

7. Преценка на публикациите по дисертационния труд

Докторантът Ваня Велкова е публикувала 6 научни статии по темата на дисертацията – всички публикации са самостоятелни и са отпечатани в сериозни научни сборници. Едната публикация представя доклад пред международен конгрес в чужбина (Колумбия). Така основното съдържание на дисертационния труд е представено пред психологическата общност и апробирано успешно.

8. Лично участие на докторанта

Познавам работата на Ваня Велкова още от първите стъпки на нейното разработване и придвижване по етапите на докторантурата и за мен няма съмнение, че дисертацията е осъществена с решаващото лично участие на докторанта. От представения труд личи, че той е придобил умения за самостоятелна изследователска работа върху научни проблеми.

9. Автореферат

Авторефератът представя достатъчно пълно и адекватно същественото съдържание на дисертационната разработка, като с основание е поставен акцент върху изследователската ѝ част и особено подробно са анализирани емпиричните данни.

10. Критични бележки и препоръки

В дисертацията, разбира се, могат да се открият и недостатъци, някои от които вече посочих, но според мен решително преобладават достоинства, а грешките са напълно простими.

11. Лични впечатления

Моите лични впечатления са, че Ваня Велкова притежава не само мотивация и трудолюбие, но и несъмнен потенциал на изследовател и дисертационния труд го потвърждава. Тя е амбициозна и отговорна личност и аз ѝ пожелавам да продължи своето научно-професионално развитие.

12. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Основната част от съдържанието на дисертацията на Ваня Велкова по тази актуална проблематика следва да стане достояние на по-широка читателска аудитория – основно учители, училищни психолози, родители. Ако бъде оформен като книга или голяма студия, текстът се нуждае от преработка, но убеден съм, че трудът си заслужава и В. Велкова ще направи необходимото резултатите да бъдат подходящо трансформирани към нуждите на психологическата практика – образователна и консултативна.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Рецензираният дисертационен труд на Ваня Илиева Велкова притежава несъмнени и сериозни качества и като цяло е в съответствие с изискванията на ЗРАСРБ и националния правилник и правилника на ПУ „П. Хилендарски” за приложението му. По време на докторантурата авторката му израствала и се развила като умел и съвестен изследовател. Поради това моята оценка е безусловно положителна и **предлагам на уважаемото Научно жури да гласува за присъждането на Ваня Велкова на образователната и научна степен „Доктор” в професионално направление „Психология”.**

09. 05. 2017 г.
Гр. Пловдив

Рецензент:
/Проф. д.пс.н. Веселин Василев/